

Makale türü / Araştırma

YARARLANICILARIN GÖZÜNDEN MEVCUT SOSYAL YARDIM SİSTEMİ: BİR YEREL ARAŞTIRMA ÖRNEĞİ

Emin GİTMEZ

İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Öğrencisi, Malatya, Türkiye, gitmezemin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6678-2506

Selahaddin BAKAN

Prof. Dr. İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Malatya, Türkiye, selahaddin.bakan@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2444-7929

■ **Özet** Yoksulluk tüm ülkelerde yaygın görülen en temel sorundur. Tüm ülke yönetimleri bu sorunla mücadelede çeşitli sosyal politika araçlarını kullanmaktadır. Bu mücadelede en yaygın kullanılan sosyal politika aracı sosyal yardımlardır. Türkiye’de uygulanan yardım sistemi kurumsal, sosyal, siyasi, hukuki ve ekonomik anlamda birçok sorunu barındırmaktadır. Türkiye’de yardımların dağıtılmasında ana aktör devlettir fakat sivil toplumun da yardımlar konusunda kayda değer bir etkinliği bulunmaktadır. Türkiye’de hayırseverliğe dayalı yardım anlayışı da etkinliğini sürdürmeye devam etmektedir. Bu çalışmada yararlanıcıların mevcut sosyal yardım sistemine ilişkin algısının ne olduğu ortaya konulmuştur. Bu amaçla Malatya ilinin Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde anket yöntemi kullanılarak bir saha çalışması yapılmıştır. Sonuç olarak mevcut sosyal yardım sistemine ilişkin olarak farklı boyutlarıyla yararlanıcıların memnuniyet düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardım, Mevcut Sosyal Yardım Sistemi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

The Current Social Assistance System In The Perspective of The Beneficiaries: An Example of A Local Research

■ **Abstract** Poverty is the most common problem in all countries. All governments of countries use various social policy tools to alleviate this problem. The most widely used social policy tool is social assistance. The state is the main actor in the distribution of assistance to civil society in Turkey, however, civil society also has considerable effectiveness in assistance. In this study, the perception of the beneficiaries about the current social assistance system has been revealed. For this purpose, a field study was conducted in Battalgazi and Yeşilyurt -two central districts of Malatya province- using the survey method. As a result, it has been observed that the satisfaction levels of the beneficiaries regarding the current social assistance system are low with different dimensions.

Keywords: Social Assistance, Current Social Assistance System, Social Assistance and Solidarity Foundation

GİRİŞ

Yoksulluğa ilişkin genel algı 20. yüzyılın ortalarına kadar sadece ekonomik boyutuna ilişkin olmuştur. Dünya’nın yoksulluk sorununu politik ve sosyal bir sorun olarak algılamaya başlaması 1980’lerde yaşanan değişim sürecinin sonunda olmuştur. 1980 ve sonrası dönemde gelir dağılımında yaşanan dalgalanmalar dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Bu süreçte, gelir dağılımı ve yoksulluk sorunu salt

ekonomik bir sorun olmaktan çıkmıştır. Bu değişim ve dönüşüm “yoksullukla mücadelede sosyal politika araçlarının daha etkin ve etkili şekilde kullanılması zarureti” ortaya çıkarmıştır. Bu zarureti ortadan kaldıracak sosyal yardımlar bu süreçte ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, yoksulluğun toplum kesimleri arasında derinleşmesine bağlı olarak gelirin adil ve eşit dağılımında bir sorunun olduğu görülmektedir. Dünya genelinde görülen bu gelirin dengesiz dağılımının yanında, ülke ve bölgesel anlamda da benzer sorunlar bu dönemden sonra belirginleşmeye başlamıştır (Güneş, 2012, s. 149-184). Dünya Eşitsizlik Raporuna göre “2016’da ülkenin en çok kazanan %10’luk kesiminin (en üst %10’luk gelir dilimi) toplam ulusal gelirden tek başına aldığı pay Avrupa’da %37, Çin’de %41, Rusya’da %46, Kanada ve ABD’de %47; Sahra altı Afrika, Brezilya ve Hindistan’da %55 civarındadır. Dünyanın en eşitsiz bölgesi olan Ortadoğu’da, ise en üst %10’luk kesim ulusal gelirin %61’ine” sahiptir (World Inequality Lab, 2020).

Yoksullukla mücadelede çok çeşitli sosyal politika araçları kullanılmaktadır. Dünya genelinde en sık kullanılan sosyal politika aracı sosyal yardım uygulamalarıdır. Sosyal yardımlar; toplumun en dışlanmış, muhtaç, yoksul, hasta, engelli vb. gruplarına yönelik yapılmalıdır. Birçok ülkede siyasi, ekonomik ve sosyal politikalar sonucunda meydana getirilen sosyal yardım pratiklerinin yoksulluğun bastırılmasında ve yoksullukla mücadelede önemli sonuçlar sağladığı yapılan akademik ve istatistiki çalışmalar neticesinde gözlemlenmektedir. Yapılan saha çalışmaları ve araştırmalar ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmişliklerinin yapılan sosyal yardımların etkinliğinde sosyal yardım yararlanıcılarının durumlarında ülkeden ülkeye değişen farklı oranlarda bir iyileşme meydana getirdiği görülmektedir. Bununla birlikte, sosyal yardımların sosyal yardımlardan faydalananlar açısından onları tembelleğe itme, israf, yardımları suiistimal gibi olumsuz bazı yönlerinin de olduğu fakat bunların temelde yardım uygulamasının doğurduğu sorunlar olduğu anlaşılmaktadır (Alcock, 1997, s. 9).

Sosyal devlet olmanın gereği olarak devletin sosyal yardıma muhtaç kişileri desteklemesi gerekmektedir. Sosyal devlet muhtaçlara yardım yaparak onları sosyal yardımlara bağımlı hale getirmenin ötesinde sosyal yardımları kişinin ekonomik düzene katılımını sağlayıcı bir pratik olarak kullanılmalıdır. Aksi taktirde mevcut bütçe kaynakları artan yardıma muhtaç kişilerin sayısını karşılamada yetersiz kalacaktır. Türkiye’de sosyal yardımlar modern devlet anlayışının gereği olan hak temelli yardımlardan ziyade iktidarların topluma göstermiş olduğu bir lütuf olarak görülmektedir. Bu lütuf anlayışı çift taraflı olarak çalışmaktadır. Yani, bu durum hem yardımı sağlayan kamuya ait sunucular hem de yardımdan yararlanan faydalananlar açısından geçerlidir. Oysaki bu anlayış sosyal yardım siyasetinin başarıya ulaşmasını mümkün kılmayacaktır. Asıl olması gereken anlayış yardımların

yoksul insanların hayatlarını sürdürmeleri ve yoksulluk kısır döngüsünden kurtulmasını sağlayıcı hak temelli anlayıştır. Sosyal yardımlar, tüm yoksulluk kitleleri için yoksullukla mücadelede en etkin araç olarak kullanılmaktadır. Sosyal yardımlar, asıl olarak yoksul kitlelerin kimlerden oluştuğuna bakılmaksızın onların içinde bulunduğu “insani yoksulluğu” ortadan kaldırmayı hedeflemelidir (Doğan ve Tatlı, 2014, s. 99-124).

Bu çalışmada, sosyal yardım yararlanıcılarının mevcut sosyal yardım uygulamalarına ilişkin görüşlerinin ne olduğu ve sosyal yardım sisteminin nasıl olması gerektiğine dair düşünceleri zaman ve maliyet kısıtları gözönünde bulundurularak daha dar bir saha çalışması ile ortaya konulmuştur. Genel olarak, sosyal yardım yararlanıcılarının yardımların dağıtılmasına ilişkin genel algısı, yardım sisteminin kurumsal, sosyal, hukuki, siyasi ve ekonomik yönden kendilerini mutlu edecek nitelikte olmadığı yönündedir.

1. KAVRAMLAR ve TEORİK ARKAPLAN

Tüm toplumsal gruplar yoksulluğun sosyal ve ekonomik etkilerine aynı ölçüde maruz kalmamaktadır. Bazı gruplar asgari ihtiyaçlarını karşılama konusunda bile zorluklarla mücadele ederken bazı gruplar ise başkalarının yaşadığı yoksulluğu kendi gelir kaynaklarını artırmak yönünden bir fırsata dönüştürmektedir. Bu çapraz ilişki gelir dağılımındaki adaletsizliği yoksul kesimler açısından bir kısır döngüye dönüştürmektedir. İktidar sahipleri bu genel sorunu ortadan kaldırmak için yaygın olarak sosyal yardımları tercih etmektedir. Türkiye’de de 1900’lü yılların başından günümüze sosyal yardımlar benzer amaçla sosyal politika aracı olarak kullanılmaktadır.

1.1. Sosyal Yardım

Yardım kelimesi; “kendi gücünü ve imkânlarını, başka birinin iyiliği için kullanma, bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri, etki, bağış, işlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2020). Sosyal yardım ise Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde “yoksul kimselere yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi ve ilaç sağlanarak yapılan parasız yardım” biçiminde tanımlanmıştır. Başka bir tanıma göre sosyal yardım, “fakir olarak dünyaya gelen ya da çeşitli sebeplerle sonradan fakirleşen ve bu sebeple gerçek anlamda yardıma muhtaç olan ile asgari geçim gelirine sahip olmadıkları için ailesini ya da kendisini kısmen geçindiremeyen bireylere, devlet tarafından karşılıksız olarak sağlanan maddi yardımlardır” (Seyyar, 2002, s. 298).

Sosyal yardımlar; “geçinme güçlüğü içinde olan” ve “toplumdan dışlanma tehlikesiyle karşılaşan kişilerin”, “yoksul ve az gelirli insanların veya sosyal grupların” asgari yaşam şartlarına sahip olması için asıl sorumluluğun kamu tarafından yüklenilmesini ortaya koyar. Sosyal yardım, toplumsal örgütlenmeye bağlı olarak doğrudan ortaya çıkan “yoksullaşma” olgusunun azaltılması ve hatta yararlanıcının sağlanan sosyal yardım desteği ile yoksulluğunu kalıcı olarak ortadan kaldırmasını sağlayacağı sosyal politika aracıdır. Bireyler, toplumsal yaşamın bir sonucu olarak bir bütün olmanın nimetlerinden haklarından ve tüm diğer imkanlarından faydalanabildiği gibi aynı şekilde tüm külfetlerine ve zorluklarına katlanma ve gerektiğinde yoksullara yardım etmek gibi kendilerinden aynı veya nakdi bir şeyler verme sorumluluğunu da yüklenir (Şahin, 2007, 59).

Sosyal yardımların hedef kitlesi tüm yoksullar olmasına rağmen her yoksulun yaşadığı maddi yoksunluğun şiddeti ve yoksulluğun yapısal formu farklı olduğundan kendi içinde ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. Birinci grupta yer alan hedef kitle, geleneksel sosyal yardım faydalanıcıları, ikinci grupta yer alan hedef kitle ise yeni sosyal sosyal yardım faydalanıcıları olarak sınıflandırılmıştır. Geleneksel grupta yer alanlar, kimsesiz yetim ve dullar, savaştan etkilenmiş mağdurlar ve kurbanlar; savaş gazileri, fiziksel ve zihinsel engelliler, yoksul yaşlılar, eski askerler ve yer değiştirmiş nüfuslar, ekonomik gücü yetersiz statüsü düşük toplum sınıfları, toplumsal şiddet mağduru kadınlar, kırsalda yaşayan imkanları yetersiz yoksullar, sadece anne ya da babanın yaşadığı aileler yer almaktadır (Kılıç ve Şahinkaya, 2012, s. 97). Yeni grup yararlanıcılar ise modern dünyanın özellikle şehirleşmeye bağlı ortaya çıkan ekonomik ilişkiler ağında ezilen başta kent yoksulları, göçmenler, mülteciler; geçiş ekonomilerinde çalışan yoksullar, kadın ve erkek genç işsizler; etnik azınlıklar, tedavisi mümkün olmayan yeni nesil hastalıkların yarattığı mağdurları kitleler, uyuşturucu madde bağımlıları, kamuya ait teşebbüslerin özelleştirilmesi, yeniden yapılandırılması veya kapatılması sonucu işlerinden ayrılmak zorunda kalan çalışanlar, sokak çocukları, yapısal işsizlik sonucu ekonomik yetersizliklerle boğuşan dezavantajlı bireyler şeklinde sıralamıştır (Howell, 2001, s. 28). Sosyal yardımların hedef kitlesi eski ve yeni grup yararlanıcılar olarak sınıflandırılrsa da tüm sınıfsal ayrımlarda ortak olan unsur yoksulluktur. Sosyal yardımlar daha çok ekonomik ve sosyal amaçlarla yapılır ve öncelikli hedefi sosyal yardım yararlanıcılarının acil ihtiyaçlarının karşılanmasıdır (Gökbayrak, 2017, s. 71-90).

Sosyal yardımların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi etkilerine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi görüşler sosyal yardımların gerekli olduğunu, bu yüzden sonuçlarının da olumlu yönler barındırdığını ortaya koyarken, bazı görüşler ise sosyal yardımların olumsuz yanlarının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal yardımların yapılması yönünde görüş bildirenler özellikle sosyal yardımların ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik gerekçeler ortaya koymaktadır. Bu gerekçelerden en temel olanı sosyal yardımların sosyal güvenlik açıklarını kapatıcı etkisidir. Sosyal yardımlar işsizlik sigortası, işsizlik maaşı vb. yardımların yapılmasından sonra kişinin yine de muhtaçlık durumundan çıkamaması halinde sosyal güvenliği tamamlayıcı bir rol üstlenmektir. Sosyal yardımların olumlu yönlerinden bir diğeri kişilerin tasarruf sağlamasına imkân vermesidir. Eldeki sınırlı imkanlarla elde edilen gelir, ihtiyacın en şiddetli olduğu anda harcanarak en yüksek marjinal sosyal fayda sağlanmaktadır. Son olarak, sosyal yardımlar kişinin maddi yoksunluk psikolojisinden kurtulmasını sağlayarak onların ruh sağlığını korur. Toplumsal düzenin ve barışın korunmasını sağlar. Kişinin muhtaçlığa binaen suç işleme isteğini ortadan kaldırır. Sosyal yardımların olumsuz yanlarının daha fazla olduğunu dile getiren görüşler ise yardımların psikolojik ve psiko-sosyal etkileri üzerine yoğunlaşmışlardır. Kişinin yardım alırken maddi durumunu ortaya koyarak kendisinin sosyal yardıma muhtaç bir kişi olduğunu kanıtlamak zorunda kalması onur kırıcı etkiler meydana getirmektedir. Bu etkiler kişinin sosyal çevresinde damgalanması, küçük düşürülmesi ve toplumdaki dışlanmasına neden olabilmektedir. Sosyal yardıma karşı çıkan görüşlerin belirttiği bir diğer sorun yardımların kişileri tembelliğe itmesi ve yardımların kişilerde bağımlılık yaratmasıdır (Çakır ve Aldemir, 2001, s. 179). Son olarak sosyal yardımların olumsuz yanlarına getirilen bir diğer görüş, yardımların istismara açık olmasıdır. Sosyal yardıma muhtaç olmayan kişiler, kendilerini yoksul göstererek yardım talep etmektedir ya da yardım aldığı halde ikinci bir yardımın yapılmasını sağlayarak yardımlarda mükerrerliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Çengelci, 1985, s. 60).

Sosyal yardımların yoksullukla mücadelede etkin sonuçlar sağladığı hem Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) hem de Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) yaptığı çalışmalarla ortaya konulmuştur. Bu amaçla, sosyal yardımların yoksullukla mücadelede etkili kullanılması için yardımların olumlu ve olumsuz yanlarının gözönünde bulundurularak belli bir plan çerçevesinde yararlanıcılara sunulması gerekmektedir.

1.2. Türkiye'nin Mevcut Sosyal Yardım Sistemi

Türkiye'de sosyal yardım uygulamalarının geçmişi bu topraklarda kurulmuş birden fazla uygarlığa dayanır. Fakat, en son Osmanlı Devleti'nin devamı olması nedeniyle o dönemin uygulamalarını içeren vakıf kültürünün belirgin etkisini içerir. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemine kadar ne ekonomik ne de sosyal yapıda çok önemli bir değişim yaşanmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı 1920'li

yıllara kadar sosyal yardımlaşma konusunda temel sorumluluk Vakıflara yüklenmiştir. Osmanlı yönetimi, vakıf kültürü tüm toplum tabakalarında çok yaygın olduğundan sosyal yardım konusunda çok fazla sorumluluk almamıştır. Türkiye, 1980’li yıllarda dışa açık bir ekonomi modeli uygulamaya başlamıştır. Türkiye ekonomisi Dünya’ya açılmıştır. Dünya’da neoliberal ekonomi rüzgârlarının hızla estiği bu dönemde Türkiye’de bu rüzgârın cazibesine kapılmıştır. Bu gelişmeler neticesinde, özelleştirme ve yerelleştirme faaliyetleri hız kazanmıştır. Yerelin güçlendirilmesi içinde politikalar geliştirilmiş ve sosyal yardımlar konusunda belediyeler ve özel sektör teşvik edilmiştir. Yani, sosyal refah devletinin sosyal yardımlar konusundaki sorumluluğu merkezi kurumsal yapıların yanında belediyelere ve özel sektöre devredilmiştir (Yay, 2015, s. 18-33).

Türkiye’de kamusal sosyal yardımların ortaya çıkması geçmişten günümüze uzanan toplumun genelinde yaygın olarak görülen gönüllülük esasına dayanır. Bu gönüllülük esası “iç içe geçmiş devlet-hayır kurumu gerçeğini” ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’de kamusal sosyal yardım sisteminin çıkış noktası 1976 yılında uygulamaya konulan 65 yaşını doldurmuş ve toplumun geneline oranla daha az kazanç sağlayan muhtaç bireylere uygulanan yaşlılık aylığına dayanır. Sonraki tarihlerde sosyal hizmetler için bir dönüm noktası olan 2828 sayılı kanunla yürürlüğe giren “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” ile korunmaya ve bakıma muhtaç, yardımlarla desteklenmesi gerekli çocuk, genç, kadın, engelli ve yaşlılara ayni ve nakdi yardım uygulamaları hayata geçirilmiştir. Böylece kamusal yardım sistemi ekonomik ve sosyal yönden toplumun tüm düzeylerinde etkisini daha görünür kılmıştır (Topak, 2007).

İlerleyen yıllarda sosyal yardım sisteminin kurumsal yapısı yeni idari yapıların kurulmasıyla birlikte gelişmesini devam ettirmiştir. Bu kapsamda, 2011 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesine alınmıştır. Bu kurum günümüzde Bakanlığa bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Kamusal yardımların tek elden merkezi bir sistem ile dağıtımını sağlamaktadır. Bu kurumun faaliyetleri muhtaç bireylere kamusal sosyal yardım etkinlikleri şeklinde illerde valilik, ilçelerde ise kaymakamlık bünyesinde “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları” aracılığıyla yürütülmektedir. Bu vakıflarda kanuni düzenlemelerle de facto oluşturulan müteveli heyeti, sosyal yardıma ilişkin nihai kararları almakla yetkilendirilmişlerdir (Kaya, 2009). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümlerine dayanarak Türkiye’nin tüm il ve ilçe merkezlerinde Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kanunun amacına uygun faaliyetler yürütmek ve sosyal yardımlara ilişkin çalışmalar yapmak üzere kurulmuştur. 2020 yılı Sosyal Yardımlar

Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye genelinde 1003 SYD Vakfı aktif olarak faaliyet göstermektedir (SYGM, 2020).

Türkiye’de mevcut sosyal yardım uygulamalarının en önemli eksikliklerinden bir tanesi kurumlar arasındaki koordinasyon yetersizliği ve bilgi paylaşımı eksikliği nedeniyle görülen mükerrer yardımlardır. Ortakaya ve Torun (2009) Sosyal Yardım Bilgi Bankası verilerini esas alarak 50.260 hane üzerinde yaptıkları çalışmada sadece SYDV tarafından sağlanan yardımlarda yaklaşık olarak %29,33’lük bir mükerrerlik olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmanın doğru sonuçlar vermesi amacıyla coğrafi büyüklüğüne bakılmaksızın ülke genelinde mevcut tüm il, ilçe ve köyler araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Mükerrerlik sorunu bazı kişilerin sosyal yardımlardan daha fazla yararlanmasına, bazılarının ise hiçbir şekilde sosyal yardımlara ulaşamamasına neden olmaktadır. Bu durum gelir dağılımında adaletsizliği arttırmakta ve yoksulluğu bazı kesimler için içinden çıkılması mümkün olmayan bir döngüye dönüştürmektedir (Ortakaya ve Torun, 2010, s. 75-91).

Türkiye’de sosyal yardımların gerek uygulanış şekline gerekse finansman kaynaklarına bakıldığında, Güney Avrupa Tarzı bir sosyal yardım anlayışının hâkim olduğu söylenebilir. Çünkü, sosyal yardımlar ve yoksullukla mücadele esasında aile dayanışmasına bırakılmış bir alan olarak kabul edilmektedir. Devletin sorumluluğu ise tali görülmektedir (Buğra ve Keyder, 2005, s. 212-213). Oysaki yoksulluğun daha da yaygınlaştığı günümüzde sahip olduğu örgütsel yapısı, yüksek sosyal yardım bütçesi ve eğitilmiş beşerî kaynağıyla yoksullukla mücadelede ana aktör devlet olmalıdır. Yoksulluk sebepleri ve sonuçları itibariyle birçok alanı etkileyen bir olgu olduğundan mücadelenin de aynı ölçüde sistemli ve hedef odaklı olması gerekmektedir. Son yıllarda ciddi bir kaynak artışı olmakla birlikte OECD ve Dünya örnekleri ile kıyaslandığında Türkiye’de hâlihazırda sosyal yardımların GSYH’den aldıkları pay oldukça düşüktür. Örneğin, Türkiye’de sosyal yardım bütçesinin GSYH’ya oranı %1-2 düzeyindeyken, gelişmiş batı ülkelerinde bu oran %3-5 aralığında görülebilmektedir. Bununla ilişkili olarak, sosyal yardımların cömertlik seviyesi özellikle görece yoksullukla etkin mücadeleye olanak sağlayacak düzeyde değildir. Ayrıca, ülkemizde sosyal yardımların “hak temelli” olarak uygulanmaması bu durumu tetikleyen önemli bir nedendir (Çoşkun, Güneş ve Ortakaya, 2011, s. 130-158).

Yoksullukla mücadelede sosyal politika çerçevesini oluşturan hukuki düzenlemelerin hak temelli bir anlayışı içermesi mücadelenin etkinliği açısından çok önemlidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde “yoksullukla mücadele politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında bu politikaların ulaşılabilirlik, güçlendirme, eşitlik, kapsamlılık ve süreklilik ilkelerine göre hiçbir boşluk bırakılmaksızın

ülkedeki tüm yoksul kitleyi hedef alan ve yurttaşlık ölçütünün temel alındığı düzenlemelerin oluşturulması evrensel sosyal politikaların uygulanabilmesini” kolaylaştıracaktır. Türkiye’de yoksullukla mücadele politikalarında yoksulluğun çok boyutlu olarak ele alınmamış olması, yoksulluğa ilişkin kadercî anlayış, birden fazla kurumun ve kuruluşun sosyal yardım konusunda aktif rol alması, karar alıcıların yoksulluğu azaltmaya yönelik kalıcı politikalardan ziyade geçici çözümlere odaklanması nedeniyle mevzuatta dağınıklık ve parçalanmışlık söz konusudur. Bu noktada yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal politikalarda temel alınan hukukî altyapıyı oluşturan düzenlemelerin çok dağınık olması uygulama alanını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu hukukî karmaşa kimi zaman sistemin açığını fark eden faydalanıcılar tarafından olumsuz olarak kullanılabilmekte böylece yoksulluğa ilişkin ekonomik kaynakların eşit dağılımı engellenebilmektedir. Bazen de hukukî düzenlemelerin çerçevesinin katı sınırlarla çizilmiş olması, belirlenen sınırları çok az aşan faydalanıcılara mağduriyet yaşatabilmektedir. Ancak hukukî yapının dağınıklığı ve çarpıklığı sadece yararlanıcılar için olumsuz durumların yaşanmasını mümkün kılmamaktadır. Benzer şekilde yoksullukla mücadelede aktif rol alan hizmet sunucularında da kafa karışıklığına neden olmaktadır (Özsoy ve Karataş, 2020, s. 107-120).

Türkiye’de yoksulların tespitinde sınırları açık ve net olarak belirlenmiş, objektif kriterlere bağlı bir yöntem uygulanmamaktadır. SYDV’ler tarafından kullanılan ortak bir muhtaçlık tespiti yöntemi bulunmasına rağmen, sosyal yardımlar birden çok kurum, kuruluş, STK tarafından sağlandığından ve her yardım sağlayan kendine göre şartlar belirlediğinden ortak bir tespit yönteminden bahsedilememektedir. Türkiye’de muhtaçlara yapılan sosyal yardımlar kategorik olarak “aile yardımları, eğitim yardımları, sağlık yardımları, özel amaçlı yardımlar ile yaşlı ve engelli yardımları” şeklindedir. Her yardıma ilişkin içerik, başvuran yararlanıcılar, faydalanma kriterleri, başvuru şekli ve tutarı ile ödeme dönemleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Türkiye’de devlet tarafından yapılan tüm sosyal yardımlar kamu gelirlerinden karşılanmaktadır. Sosyal yardımlar için kaynak aktarımı yıllık bütçeden yapılmaktadır. Yeterli bütçe imkanlarına sahip olunmadığında, doğal olarak sosyal yardımdan da bahsedilmeyecektir. Bu nedenle, sosyal yardımlar için en önemli husus yardımları karşılayacak zengin bir bütçeye ve mali yapıya sahip olmaktır.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, sosyal yardım faydalanıcılarının yaşam ve ekonomik durumlarını, sosyal yardımların siyasi boyutuna ilişkin algılarını ve sosyal yardım

sisteminin yeniden yapılandırılmasına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Sosyal yardımlar, sosyal, ekonomik ve siyasi alanı etkileyen ve bu alanlardan etkilenen bir yapı sergiler. Sosyal yardımların bu etkisi yapılan akademik çalışmaların eksikliğine rağmen, 2000'li yıllarda Türkiye'de iktidarın belirlenmesine katkı sağlama ile ekonomi politikalarında sosyal yelpazenin genişlemesine kadar farklı alanlarda etkisini göstermiştir. Özellikle sosyal yardımların seçmen tercihi üzerine etkisi yaptığımız çalışmada ve yapılmış bazı diğer akademik çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Kişi başına düşen gelirin nispeten Batılı ülkelere göre daha az olması, gelir dağılımında adaletin sağlanamamış olması ve ülke içerisinde bölge içi ve bölgeler arası gelir düzeylerinin farklı olması muhtaçlık seviyesinin farklı toplum kesimlerinde farklı şekilde kendisini hissettirmesine neden olmuştur.

Türkiye, sosyal yardımların belirlenmesi, miktarı ve dağıtılması konusunda geçmişten günümüze deneyim kazanmış bir ülkedir. Bu deneyimin elde edilmesinde Osmanlı döneminde uygulama alanı bulmuş vakıf kültürünün de çok önemli bir etkisi vardır. Fakat gelinen noktada Türkiye'de sosyal yardımların karmaşık bir yapı sergilediği de açıktır. Buna örnek olarak da sosyal yardımların farklı isimler altında çok çeşitli bir yapı göstermesi, belli bir merkezden yapılmasından ziyade ulusal ve yerel tüm kuruluşlar tarafından sağlanması, sadeleştirilmiş bir sosyal yardım mevzuatının olması yerine neredeyse her sosyal yardım türü için bir kanuni düzenleme yapılmış olması gösterilebilir.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma metodolojisi öncelikli olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, çalışmada niteliksel araştırma modellerinden alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Yöntem belirlendikten sonra anket tasarlanmış ve örnekleme yönteminin belirlenmesine geçilmiştir. Sorular araştırmanın amacına uygun tasarlanmıştır. Araştırma yöntemine karar verilirken zaman ve kaynak maliyetleri göz önünde bulundurulmuştur. Anket soruları anketör tarafından sorulmuş olup alınan geri bildirimle ilgili olarak anketör tarafından işaretleme yapılmıştır. Araştırma için İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 2020/20-3 sayılı izin alınmış olup araştırmanın etik açıdan uygunluğu teyit edilmiştir.

2.3. Örneklem

Araştırmamızın evreni, mevcut sosyal yardım yararlanıcıları ile ekonomik koşulları sosyal yardım almaya elverişli bireylerden oluşmaktadır. Türkiye'de genel geçer yoksulluk tanımına uygun milyonlarca insan bulunmaktadır. Tüm bu bireylerle alan çalışmasına bağlı olarak yüz yüze anket yapmak, beşerî ve mali kaynak ile zaman kısıtı nedeniyle neredeyse imkansızdır. Bu nedenle daha dar bir alanda daha sınırlı

sayıda kişi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Alan çalışmasının yapıldığı merkezler Malatya ilinin Battalgazi ve Yeşilyurt ilçeleridir. Bu ilçelerde yaşayan, sosyal yardım alan veya alabilecek durumda olan kişilerle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Katılımcılar rastgele seçilmiştir. Mekânsal olarak başlangıçta anket çalışması Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında, vakfa sosyal yardım için müracaata gelen kişilere yapılmıştır. Anketlerin yarısı vakıf merkezlerinde, kalanı ise araştırmanın güvenilir sonuçlar sağlamayacağına ilişkin tereddüt yaşandığından nispeten varoş olarak nitelendirilebilecek gelir düzeyinin düşük olduğu bu ilçelere bağlı Topsöğüt, Cevatpaşa, Hanımın Çiftliği ve Taştepe mahallelerinde yapılmıştır. Alan çalışması kapsamında 400 anket iki anketör tarafından katılımcılarla yüz yüze yapılmıştır. Katılımcı sayısının belirlenmesinde veri toplama amacı, maliyet, zaman, evrenin büyüklüğü ve öngörülen hata payı gibi nesnel ölçütler temel alınmıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Anket çalışmalarının yapılması sürecinde kolaylık sağlanması amacıyla Battalgazi ve Yeşilyurt Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü kanalıyla resmi yazışmalar yapılmıştır. Araştırma için gereken kolaylığın vakıflar tarafından sağlanması için talepte bulunulmuştur. Anket çalışması 2019 yılının mart, nisan, mayıs ve haziran aylarında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıf merkezleri ile Vakıflar tarafından belirlenen haneler ziyaret edilerek yapılmıştır. Vakıflarda yapılan anket çalışmasında anketlerin doldurulması konusunda Vakıf çalışanları tarafından muhtemel sosyal yardım yararlanıcılarına ankete katılmaları konusunda yönlendirmede bulunulmuştur. Bu durum ankete cevap verme oranını yükseltmiştir. Fakat, yararlanıcıların anketörleri bir kamu çalışanı olarak görmesinin verilen cevaplarda manipülasyona neden olabilirdiği sebebiyle iki yüz anket çalışması da haneler ziyaret edilerek yapılmıştır. Böylece daha güvenilir sonuçların elde edilmesi sağlanmıştır. Anket formları anketörler tarafından doldurulmuş olup görüşme sırasında katılımcılara hiçbir şekilde müdahale edilmemiştir. Tamamen katılımcıların verdikleri cevaplara bağlı kalınarak işaretlemeler yapılmıştır.

2.5. Verilerin Değerlendirilmesi

Anket formlarının doldurulması sürecinde katılımcılardan ad ve soyad bilgisi alınmamıştır. Bazı katılımcılar adını ve soyadını vermek istemiştir. Fakat katılımcılara yapılan işlemin hiçbir şekilde bir sosyal yardım başvuru işlemi olmadığı dile getirilmiştir. Toplanan anket formları IBM SPSS Statistics V22.0 programı aracılığıyla sisteme aktarılmış ve elde edilen çıktılar değerlendirilmiştir. Değerlendirmede her bir soruya verilen cevaplara bağlı olarak betimsel analizleri

yapılmıştır. Analizlerin sonucuna bağlı olarak değerlendirmeler yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyetine ilişkin istatistiki veriler

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	220	55,0
Kadın	180	45,0
Total	400	100,0

Katılımcıların %55'i erkek, %45'i ise kadınlardan oluşmuştur. Özellikle Vakıf merkezlerinde yapılan anketlerde kadınların katılımının yüksek olduğu, hane ziyaretleri yapılarak doldurulan anketlerde erkek oranının yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca kadınların yeterli eğitim düzeyine sahip olmaması ile anketin yapıldığı anda erkek ve kadının bir arada olması neticesinde erkeğin anketi doldurma konusunda inisiyatif yüklenmesi dağılımda belirleyici olmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların ev içindeki pozisyonuna ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
Anne	128	32,0
Baba	147	36,8
Diğer	125	31,3
Total	400	100,0

Ankete katılan kişinin ev içindeki pozisyonunda birbirine yakın değerler görülmektedir. Ev içindeki pozisyonu Baba olan katılımcıların sayısı oransal olarak diğer gruplardan daha yüksektir. Özellikle "Diğer" grubunda yüksek bir oran görülmektedir. Bu durumun görülmesinde, özellikle ailesiyle yaşayan orta yaş bekar kişi sayısının yüksek olması ile 65 yaş üzeri kişilerin büyükbaba ve büyükanne pozisyonunda kişilerin varlığı temel etkindir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında yapılan anketlerde "Diğer" grubunda oransal olarak yüksek bir değer varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. Katılımcının yaş aralığına ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
18-25	64	16,0
26-35	87	21,8
36-45	130	32,5
46-55	79	19,8
55+	40	10,0
Total	400	100,0

36-45 yaş arası katılımcı grubu oransal olarak %32,5 ile en büyük yaş grubunu oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunun orta yaş grubunda yer aldığı söylenebilir. Oransal olarak, katılımcıların aile içindeki pozisyonun anne ve baba olması, bu pozisyonun en yoğun görüldüğü 26-45 yaş aralığında önemli miktarda bir yığılmanın olmasına sebebiyet vermiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Sürekli Bir Geliri Olup Olmadığına İlişkin İstatistikî Veriler

	Frekans	Yüzde
Evet	78	19,5
Hayır	251	62,7
İş Olursa Çalışırım	71	17,8
Total	400	100,0

Katılımcıların %62,7'si sürekli bir gelirinin bulunmadığını beyan etmiştir. İş olması durumunda çalışacağını beyan eden kişi sayısını da sürekli bir geliri olmayan kişi sayısı içinde değerlendirebiliriz. Bu durum sosyal yardıma ihtiyaç duyan kişilerin içinde buldukları ekonomik koşulları hakkında öngörüselle olarak bir veri sunmaktadır. Yapılan anketlerden elde edilen sonuca göre de ankete katılan kişilerin en az %80'i sosyal yardıma muhtaç olduğunu beyan etmiştir şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5. Katılımcıların aylık gelirlerine ilişkin istatistikî veriler

	Frekans	Yüzde
1200-	213	53,3
1201-1800	105	26,3
1801-2400	48	12,0
2401-3000	16	4,0
3001+	18	4,4
Total	400	100,0

Katılımcıların %53,3'ü 1200 TL altında bir aylık gelire sahiptir. Ankete katılan kişilerin yaklaşık %90'ı 2401 TL altında bir aylık gelire sahip olduğunu beyan etmiştir. Ülkemizde asgari net ücretin 2020 yılı verilerine göre 2.324 TL olduğu göz önünde bulundurulduğunda ankete katılanların çok büyük bir bölümü asgari ücretin altında bir aylık gelir elde etmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların yaşadıkları evin mülkiyetine ilişkin istatistikî veriler

	Frekans	Yüzde
Kendi Evi	116	29,0
Kira	254	63,5
Başkasına Ait Ama Kira Ödemiyor	30	7,5
Total	400	100,0

Ankete katılanların %63,5'i kirada ikamet etmektedir. Kendi evi olup da sosyal yardıma ihtiyaç duyan kişilerin genel olarak kırsalda ikamet ettiği tahmin

edilmektedir. Başkasına ait olup kira ödenmeyen konutların genel olarak kapıcı dairesi, başkasının malını korumakla yükümlü olup kendisine ev tahsis edilen kişilerden oluştuğu düşünülmektedir. Kendi evi olup da herhangi bir yerden sosyal yardım alan kişilerin oranı ise ankete katılanların %29'unu oluşturmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların aylık kira miktarlarına ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
300-	63	15,8
301-500	141	35,2
501-700	39	9,8
701-900	10	2,5
901+	1	,2
Total	254	63,5
Missing System (Dikkate Alınmayan Veri)	146	34,5

Evi kira olan katılımcıların %35,2'si 301-500 TL arası kira ödemektedir. Konut kira fiyatları göz önünde bulundurulduğunda kiraların piyasaya göre daha düşük düzeylerde olduğu söylenebilir. Benzer şekilde kiralanan konutların nispeten metrekare olarak daha küçük, daha az konforlu müstakil veya TOKİ tarafından yapılan sosyal konutlar olduğu değerlendirilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların hangi sıklıkla yardım kuruluşlarından yardım aldıklarına ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
Devamlı	141	35,3
Bazen	259	64,7
Total	400	100,0

Katılımcıların %64,7'si sosyal yardımlardan bazen faydalandığını belirtmiştir. Sosyal yardımlar faydalanıcının maddi durumunu iyileştirici nitelikte geçici yardımlardır. Anket sonucu ortaya çıkan veri bu durumu kanıtlar niteliktedir. Sosyal yardım faydalanıcılarının mesleki eğitime tabi tutularak iş hayatına katılımının sağlanması hedeflenmelidir.

Tablo 9. Katılımcıların hangi tür sosyal yardım aldıklarına ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
Ayni	143	35,7
Nakdi	257	64,3
Total	400	100,0

Ankete katılımcılarının %64,3'ü nakdi sosyal yardımlardan faydalandığını belirtmiştir. Türkiye'de faydalanıcılara yapılan sosyal yardımların büyük bölümünü nakdi yardımlar oluşturmaktadır. Ayni yardımlar, yapılan sosyal yardım türü içinde sayı olarak az olmasına rağmen maliyet olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Yakacak yardımları ve gıda yardımları temel aynı yardımlardır. Genel olarak aile, sağlık, eğitim ve özel amaçlı yardımlar nakit yapılmaktadır.

Tablo 10. Katılımcıların evlerinin niteliğine ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
Müstakil Ev	189	47,3
Apartman Dairesi	179	44,8
Gecekondu	31	7,8
Diğer	1	0,3
Total	400	100,0

Katılımcıların tamamına yakını bir müstakil ev veya apartman dairesinde ikamet ettiğini ifade etmiştir. Anketin yapıldığı Battalgazi ve Yeşilyurt ilçeleri mekânsal olarak gecekondu tarzı yapıların pek rastlanmadığı bir bölgedir. 2019 yılı TÜİK verilerine göre il nüfusunun %78'i merkez ilçelerde ikamet etmektedir (TÜİK, 2019). Müstakil evlerde oturanların büyük bir bölümü merkeze bağlı kırsal mahallelerde yaşamını devam ettirmektedir.

Tablo 11. Katılımcıların sosyal yardımlardan düzenli olarak ne kadar süredir yararlandıklarına ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
1-3 Yıl	174	43,5
4-6 Yıl	141	35,3
6+	85	21,3
Total	400	100,0

Ankete katılan sosyal yardım faydalanıcılarının önemli bir bölümü 6 yıldan daha az sürede sosyal yardım aldıklarını beyan etmiştir. Genel olarak 6 yıldan daha fazla sürede sosyal yardım alan katılımcılar 65 yaş aylığı alan kişilerden oluşmaktadır. Daha uzun süreli sosyal yardım alanlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından verilen desteklerden faydalanan kişilerden oluşmaktadır. Vakıf dışında belediye, sivil toplum kuruluşları ve hayırseverlerin yaptığı yardımlar daha kısa süreli olmuştur.

Tablo 12. Katılımcıların alınan sosyal yardımların hangi amaçla kullanıldığına ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
Kıramı Ödüyorum	59	14,8
Yeme, İçme, Giyim vb. Temel İhtiyaçlarımı Karşılıyorum	228	57,0
Taksit Ödüyorum	38	9,5
Biriktiriyorum	9	2,3
Seçeneklerin Hepsini	36	9,0

Diğer	30	7,5
Total	400	100,0

Alınan sosyal yardımların hangi amaçla kullanıldığı sorusuna katılımcıların büyük bir bölümü temel ihtiyaçların karşılanmasında kullandıklarını dile getirmiştir. Barınma da bir temel ihtiyaç olduğundan kira için ödenen miktarı da bu başlık altına koyabiliriz. “Taksit ödüyorum ve/veya biriktiriyorum” seçeneğini işaretleyen katılımcıların sosyal yardıma muhtaç olup olmadığı konusunda tereddüt oluşmaktadır. Bu durum sosyal yardım faydalanıcılarının belirlenmesi konusunun önemini ortaya koymaktadır.

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı. **13.** Düzenli olarak hangi kurum ve kuruluşlardan sosyal yardım alındığına ilişkin istatistik veriler

	Frekans	Yüzde
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	266	66,5
Belediye	108	27,0
Siyasi Partiler	13	3,3
Dernek, Vakıf vb. Sosyal Yardım Kuruluşları	5	1,3
Hayırsever Kişiler	5	1,3
Diğer	3	,8
Total	400	100,0

Anket katılımcılarının %66,5'i Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından yardım aldığını beyan etmiştir. İkinci sırada %27'lik oranla belediyeler yer almaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanununun 14. Maddesinde belediyelerin görev ve sorumlulukları madde başlığı altında belediyelerin mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla sosyal hizmet ve yardım yapabileceği belirtilmiştir. Ayrıca belediyenin giderleri başlığı altında dar gelirli, muhtaç ve kimsesizler, yoksul ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımların varlığından bahsedilmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların hangi şekilde sosyal yardım almak istediğine ilişkin istatistik veriler

	Frekans	Yüzde
Ayni	129	32,3
Nakdi	271	67,7
Total	400	100,0

Anket katılımcılarının %67,7'si nakdi, %32,3'ü ise kendisine ayni yardım yapılmasını istemiştir. Sosyal yardım sisteminin ağırlıklı olarak nakdi yardımlardan oluşmaktadır. Kişilerin nakdi yardımı daha çok tercih etmelerinin nedeni olarak yararlanıcıların amaç-ihtiyaç uyumu görülmüştür. Yani kişi nakit yardımı ihtiyacına binaen istediği şekilde harcayabilir fakat, yardımın ayni olması durumunda bu tercihi seçme hakkı kendisinden alınıp devlete verilmektedir.

Tablo 15. Seçim dönemlerinde siyasi partilerden yardım alınıp alınmadığına ilişkin istatistiki veriler

	Frekans	Yüzde
Evet	123	30,8
Hayır	277	69,2
Toplam	400	100

Ankete katılan sosyal yardım faydalanıcılarının sadece %30,8 i seçim dönemlerinde siyasi partilerden yardım aldığını beyan etmiştir. Yoksulluk sınırının altındaki kişi sayısının fazla olduğu Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sosyal alan, istisnasız tüm siyasi partilerin üzerine yoğunlaştığı ve seçim beyannamelerinde yer verdiği bir unsurdur. Bu nedenle siyasi partilerin seçmenin tercihini kendi lehine değiştirmek için seçimlerden önce sosyal yardım yaptıkları bilinen bir gerçektir.

Tablo 16 Seçim dönemlerinde siyasi partilerin sosyal yardımlarda bulunmasının siyasi tercih üzerindeki etkisine ilişkin istatistik veriler

	Frekans	Yüzde
Evet	166	41,5
Hayır	189	47,3
Kararsızım	45	11,3
Total	400	100,0

Katılımcıların %41,5'i kendisine sosyal yardım yapılmasının siyasi tercihini belirlemede etkili olduğunu dile getirmiştir. Bu sonuç tüm siyasi partilerin dikkate almak zorunda olduğu önemli bir veridir. Yapılan bazı akademik çalışmalar da siyasi partilerin yaptığı sosyal yardımların seçmenin siyasi tercihinin belirlenmesinde etkili olduğunu göstermiştir.

Küçükali (2015) seçmen tercihleri üzerine yaptığı alan araştırmasında muhtaç insanlara yapılan yardımların onların maddi yoksunluklarını ortadan kaldırmaya karşılık, seçimlerde daha fazla oy olarak siyasi partilere döndüğünü, bu durumun ülke siyasetçilerinin sosyal yardıma olan bakış açısını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Sosyal yardımları arttırmanın seçmen tercihini etkilediğini fakat siyasi tercihin tek başına bu kritere de bağlı olmadığını ortaya koymuştur. Doğan (2016) kent yoksulları üzerine yaptığı bir çalışmada Elâzığ ilinin merkezinde kenar mahallelerde yoksulluk sınırının altında yaşayan 220 hane üzerinde yaptığı saha araştırmasında insanların seçim dönemlerinde siyasi partilerin kampanyalarını ve vaatlerini takip ettiklerini, özellikle ekonomik vaatlerin kendileri açısından daha cezbedici olduğunu dile getirmiştir. Yoksulların kendilerini yoksulluktan kurtaracak nitelikte istihdam vaadinde bulunan ve düzenli olarak sosyal yardımda bulunmayı taahhüt eden siyasi partileri daha çok tercih ettiklerini dile getirmiştir.

Tablo 17. Yapılan sosyal yardımların yeterli olup olmadığına ilişkin istatistik veriler

	Frekans	Yüzde
Evet	83	20,8
Hayır	261	65,3
Kararsızım	56	14,0
Total	400	100,0

Katılımcıların %65,3'ü yapılan sosyal yardımların geçinmeleri için yeterli olmadığını ifade etmiştir. Türkiye'de uygulanan yardım sisteminde her sosyal yardım kalemi için farklı miktarlar belirlenmiştir. Örneğin 65 yaşını doldurmuş yoksul vatandaşlara 2020 yılının ilk altı ayında verilen ödeme miktarı 672 TL'dir. Evde bakım yardımı 2020 yılının ilk altı ayı için 1460 TL olarak ödenmektedir (SYGM, 2020). Faydalanıcının durumuna göre ödenen miktar farklı olduğu için ödeme miktarı konusunda bir memnuniyetsizlik olabilir. Fakat kişinin ihtiyacın tatmini konusunda gösterdiği anlayışın da istatistiğin belirlenmesi konusunda çok etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 18. Sosyal yardımların yardım alanın gelir, servet, ailedeki birey sayısı vb. nedenlere bağlı olarak hanelere farklı miktarlarda yapılmasına ilişkin istatistik veriler

	Frekans	Yüzde
Evet	314	78,5
Hayır	46	11,5
Kararsızım	40	10,0
Total	400	100,0

Katılımcıların %78,5'i sosyal yardımlar yapılırken gelir, servet, ailedeki birey sayısı gibi kriterlerin sosyal yardım yararlanıcılarının belirlenmesinde temel alınması gerektiğini belirtmiştir. Mevcut sosyal yardım sisteminde ailedeki birey sayısı başına düşen gelir miktarı kişinin sosyal yardım alıp almamasını belirleyen temel kriterdir. Katılımcılar bu kriterlerin sosyal yardım alıp almayacağına hak kazanması anında değil, sosyal yardımın dağıtılması noktasında göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmektedir. Servet unsuru, göz önünde belirtilmesi gereken önemli bir diğer kriterdir. Mevcut uygulama, belediyelerce belirlenen rayiç bedel üzerinden gayrimenkullerin kırkta bir esas alınarak faydalanıcının belirlenmesi konusunda gösterge olarak kullanılmaktadır.

Tablo 19. Anket formundaki diğer sorulara verilen cevaplara ilişkin istatistik veriler

Soru	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	118	29,5
	Katılmıyorum	244	61,0

Bir seçmen olarak tercihimin belirlenmesinde seçim döneminde yapılan yardımlar daimî yapılan yardımlardan daha etkilidir.	Kararsızım	38	9,5
	Total	400	100,0
Siyasi tercihimin belirlenmesinde yapılan sosyal yardımların miktarı ve niteliği önemlidir.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	151	37,8
	Katılmıyorum	163	40,8
	Kararsızım	86	21,5
	Total	400	100,0
Seçim öncesi siyasi parti benzeri organizasyonların sosyal yardımda bulunmasının nedeni oylarını arttırmaktır.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	222	55,5
	Katılmıyorum	146	36,5
	Total	400	100,0
Sosyal yardımlar gerçekten ihtiyaç sahiplerine yapılmaktadır.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	89	22,3
	Katılmıyorum	238	59,5
	Total	400	100,0
Sosyal yardımların artırılması yoksulluğu gerçekten sona erdirmekte yeterlidir.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	183	45,8
	Katılmıyorum	154	38,5
	Total	400	100,0
Sosyal yardım olmadan da geçinebilirim.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	185	46,3
	Katılmıyorum	149	37,3
	Total	400	100,0
Tüm sosyal yardımlar farklı kurumlarca ayrı ayrı yapılması yerine tek bir merkezden yapılmalıdır.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	131	32,8
	Katılmıyorum	138	34,5
	Total	400	100,0
Sosyal yardımlar amaca ve ihtiyaca uygun zamanında yapılmaktadır.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	217	54,3
	Katılmıyorum	143	35,8
	Total	400	100,0
İhtiyaç sahiplerine verilen engelli yardımı, engelli bakım yardımı, 65 yaş aylığı, öğrenci bursları vb. sosyal yardımların parasal miktarı yeterlidir.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	98	24,5
	Katılmıyorum	260	65,0
	Total	400	100,0
	Cevap	Frekans	Yüzde

Devletin bana yaptığı sosyal yardımlar ailemi geçindirmem için yeterlidir bu nedenle başka bir işte çalışma gereği hissetmiyorum.	Katılıyorum	112	28,0
	Katılmıyorum	230	57,5
	Kararsızım	58	14,5
	Total	400	100,0
Aynı yapılan yardımlarda ihtiyaç sahiplerine kalitesi yüksek malların dağıtımı yapılmaktadır.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	201	50,2
	Katılmıyorum	145	36,3
	Kararsızım	54	13,5
Total	400	100,0	
Aynı yapılan yardımlarda, yardımları eş, dost, akrabalar ve komşuların gözü önünde açık bir biçimde yapılmasından rahatsızlık duyuyorum.	Cevap	Frekans	Yüzde
	Katılıyorum	206	51,5
	Katılmıyorum	135	33,8
	Kararsızım	59	14,8
Total	400	100,0	

- Seçmen tercihinin belirlenmesinde düzenli yapılan yardımlar, düzensiz yapılan yardımlardan daha etkilidir. Faydalanıcıların bu yardımları ağırlıklı olarak temel ihtiyaçların karşılanmasında kullanması bu durumu kanıtlar niteliktedir.
- Katılımcıların önemli bir bölümü faydalanıcılara sağlanan sosyal yardımların miktar ve niteliğinin siyasi tercihi üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Kişiye verilen sosyal yardım miktarının önemli ölçüde artması siyasi tercihinin belirlenmesinde aynı ölçüde etkili olmaktadır denilebilir.
- Ankete katılanların %55,5'i siyasi partilerin sosyal yardım yaparken temel gayelerinin yoksulluğu azaltmak değil, oylarını arttırmak olduğunu beyan etmiştir. Bu durum aslında sosyal yardım alanınının siyasi partilere bakan yönüyle suiistimale açık bir alan olduğunu ortaya koymaktadır
- “Sosyal yardımlar gerçekten ihtiyaç sahiplerine yapılmaktadır” fikrine katılımcıların %59,5'i katılmamaktadır. Bu oran, mevcut sosyal yardım sistemine yararlanıcıların bir eleştirisi olarak değerlendirilebilir. Sosyal yardım yararlanıcılarının sayısı, sosyal yardımların miktarı, faydalanıcıların belirlenmesi için kullanılan kriterler vb. konuların şeffaflık ve hesap verilebilirlik çerçevesinde kamuoyu ile paylaşılması sosyal yardımlar konusundaki bu algının ortadan kalkmasını sağlayabilir.
- Ankete katılanların %45,8'i sosyal yardım miktarının artırılmasının yoksulluğu gerçekten sona erdirmekte yeterli olacağını belirtmiştir.
- Katılımcıların %46,3'ü sosyal yardım olmadan geçinmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Sosyal yardım bu yönüyle yoksulluktan kaynaklı toplumsal problemlerin ortaya çıkmasını önlemektedir.

- Anket katılımcıların %34,5'i yardımların tek bir merkezden koordine edilmesi ve dağıtılmasına hayır cevabını vermiştir. Katılımcılar sosyal yardımların tek bir merkezden sağlanmasının sosyal yardım miktarını azaltacağını öngörmüşlerdir. Sosyal yardım faydalanıcılarının büyük bir bölümü birden fazla kurumdan benzer destekler almaktadır.
- Katılımcıların %54,3'ü sosyal yardımların siyasi bir amaç güdülmeden amaca ve ihtiyaca uygun zamanında yapılması gerektiğini beyan etmiştir.
- Ankete katılanların %65'i, farklı isimler altında ihtiyaç sahiplerine verilen engelli yardımı, engelli bakım yardımı, altmış beş yaş aylığı, öğrenci bursları vb. sosyal yardımların parasal miktarının yeterli olmadığını dile getirmiştir.
- Anket katılımcılarının %28'i devletten aldıkları sosyal yardım miktarının ailesini geçindirmesi için yeterli olduğunu, bu nedenle başka bir işte çalışmak istemediğini dile getirmiştir. Bu nedenle, anket sonuçlarından elde edilen bu veri sosyal yardımların yararlanıcıların çalışma isteğini ortadan kaldırdığı ve onları tembelliğe ittiği argümanını destekler niteliktedir.
- Anket katılımcılarının yarısı kendilerine sağlanan aynı yardımların kalitesinden memnuniyet ifade etmektedir. Bu oranın yüksek olmasında özellikle son iki yıllık süre içinde SYDV'ler tarafından verilen kömür yardımlarında kalitenin iyileştirilmesidir. Bu durum anket katılımcıları tarafından sıklıkla dile getirilmiştir.
- Aynı yapılan yardımlarda, yardımların eş, dost, akrabalar ve komşuların gözü önünde, açık bir biçimde yapılmasından rahatsızlık duyanların oranı katılımcıların %51,5'ini teşkil etmektedir. Katılımcıların %33,8'i ise rahatsızlık duymadığını belirtmiştir. Rahatsızlık duymayanlar, yaşadıkları mahallede maddi açıdan herkesin benzer maddi olanaklara sahip olduğunu dile getirmiştir. Önemli oranda hanenin SYDV ile Belediyeden yardım aldığını beyan etmişlerdir. Mahallede yaşayan herkes sosyal yardıma muhtaç olduğundan faydalanıcılar yardımların açık bir şekilde yapılmasından psikolojik olarak rahatsızlık duymamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma ile sosyal yardımlara ilişkin olarak sosyal yardım yararlanıcılarının aile içindeki konumu, ekonomik durumu, hangi sıklıkta sosyal yardımlardan yararlandıkları, aylık geliri, yaşadıkları konutun mülkiyet durumu, sosyal yardımları hangi amaçlarla kullandıkları, sosyal yardımların siyasi tercihin belirlenmesine olan etkisi, seçim dönemlerinde sosyal yardım alıp almadıkları, sosyal yardımların miktarı, niteliği, kalitesi ile özellikle aynı sosyal yardımların herkesin gözü önünde açık bir şekilde yapılmasının yararlanıcıda psikolojik olarak rahatsızlık yaratıp yaratmadığına ilişkin veriler elde edilmiştir.

Belediyelerin sosyal yardım sağlama konusunda yerelde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının alternatifi olabileceği düşünülmektedir. Anket katılımcılarının %27'sinin belediyelerden yardım aldığını beyan etmesi bu görüşü desteklemektedir. Fakat, aynı konuda farklı kurumların çalışma yapması kaynakların etkin ve etkili kullanımını konusunda soru işaretleri barındırmaktadır. Bununla birlikte, birden fazla kurum ve kuruluşun sosyal yardım sağlama yardımlarda mükerrer desteklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, kurumların kendi asli görevlerini yerine getirmesi, birbirlerinin faaliyet alanına girmemesi, aynı desteğin tek bir kurum tarafından sağlanmasının gerekli olduğu üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Ankete katılanların %67,7'si yardımların nakdi verilmesi yönünde görüş belirtmişlerdir. Çünkü, yardımların nakdi olarak sağlanması kişilerin farklı ihtiyaçlarını karşılama konusunda hareket kabiliyetini arttırmakta olup faydalancı kendi ihtiyaçları doğrultusunda yardım tutarını istediği şekilde harcayabilmektedir. Oysaki, aynı yardıma ilişkin her konuda mutlak karar verme yetkisi devlete aittir. Örneğin aynı yardım olarak verilen kömür yakacak amaçlı olup başka bir ihtiyacın karşılanmasında kullanılamamaktadır. Dolayısıyla, yararlanıcının verilen yardımı kabul etmek dışında bir seçeneği bulunmamaktadır. Bu yönüyle aynı yardımların sağlanmasında birey tercihini gözdardı eden devlet baba anlayışı hakimdir (Kanadıkırık, 2020: 45-64).

Katılımcıların yarısından fazlası yoksullukla mücadele siyaset kurumunu samimi bulmamaktadır. Bu nedenle, sosyal yardım faydalancılarının siyasi boyuta ilişkin genel kanısının sosyal yardımların siyasi saikle yapıldığı yönünde olduğu söylenebilir. Toplumun genelinde, siyasi amaçla yapılan yardımların sosyal yardım yararlanıcılarının yaşam koşullarında istenilen etkiyi meydana getirmediği yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Sosyal yardım uygulamalarının amacı gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Sadece bu anlayışla, sosyal yardım faydalancılarının insanca bir hayat sürmesine katkı sağlanabilir. Benzer şekilde, sosyal yardım mevcut siyasi iktidarların yoksul vatandaşlara yönelik bir lütfü değildir, aksine sosyal yardımlar yoksullara sağlanması gerekli bir evrensel hakkın gereğidir.

Sonuç olarak, Türkiye'de sosyal yardım yararlanıcılarının mevcut sistemin yapısı ve işleyişinden memnuniyetsizlik duydukları söylenebilir. Bu nedenle, sosyal yardım konusunda bir zihinsel dönüşüme ihtiyaç olduğu, sosyal yardım sisteminin yeniden yapılandırılması veya mevcut sistemin iyileştirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Sosyal yardımların dağıtımında kişiyi esas alan bireyseli bir modelden ziyade ailenin temel yapıtaşı olarak esas alındığı yeni bir sosyal yardım modeline geçilmesi, bölgesel yoksulluk tanımının yapılması, sosyal yardımların tek

merkezden koordine edilmesi ve yardımların sadece nakdi yapılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alcock, P. (1997). *Understanding poverty*. London: Macmillian Press.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2005). *Yeni yoksulluk ve Türkiye'nin değişen refah rejimi/ New poverty and changing welfare regime of Turkey*. Ankara: UNDP.
- Çakır, M. ve Aldemir, Ş. (2001). Yoksulluğun küresel boyutları, *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 175–200.
- Çengelci E. (1993). Sosyal refahın gerçekleşmesinde sosyal yardımların rol ve önemi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 11(3), 9-34.
- Coşkun, S., Güneş. S. ve Ortakaya, F. (2011). Asgari gelir desteği ve Türkiye'de uygulanabilirliği: Bir model denemesi, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 129-158.
- Doğan, A. (2016). Sosyal yardımların yoksulların siyasal tercihine etkisi: kent yoksulları üzerine bir araştırma. *Selçuk İletişim Dergisi*, 9(3), 69-89. <https://doi.org/10.18094/si.29073>
- Doğan, E ve Tatlı, H. (2014). İnsani gelişme ve yoksulluk bağlamında Türkiye'nin dünyadaki yeri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1), 99-124.
- Türk Dil Kurumu (2015). *Genel Açıklamalı Sözlük*. Ankara: <http://tdk.gov.tr>.
- Güneş, M. (2012). Yoksullukla mücadelede sosyal yardımların bir kamu yönetimi politikası olarak sürdürülebilirliği, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 149-184.
- Gökbayrak, Ş. (2017). Değişen refah devletleri ve sosyal yardımlar. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 7(1), 71-90.
- Howell, F. (2001). *Social assistance: theoretical background, social protection in Asia and the Pacific*, Assian Development Bank Press.
- Kanadıkırık, H. (2020). Devlet Baba'nın temelleri: klasik çağında Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal kültürü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 45-64. <https://doi.org/10.18037/ausbd.758092>
- Kaya, E. (2009). *Yoksullukla mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin sosyal yardım modeli* (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kılıç, R ve Şahinkaya, Ç. (2012). Türkiye'de yoksullukla mücadelede sosyal yardım stratejileri ve bir model önerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 93-114.
- Küçükali, A. (2015). Sosyal yardımların seçmen tercihleri üzerindeki etkileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 49-69.
- Ortakaya, A. F. ve Torun, G. (2011). Devlet tarafından verilen sosyal yardımlarda mükerrerliğin hesaplanması. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 2(3), 75–91.
- Özsoy, D. ve Karataş, K. (2020). Türkiye'de yoksullukla mücadele politikalarının hukuki çerçevesi. *R&S- Research Studies Anatolia Journal*, 3(1), 107-120. <https://doi.org/10.33723/rs.666106>
- Seyyar, A. (2002). *Sosyal siyaset terimleri (ansiklopedik sözlük)*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, (2020), Sosyal yardım programlarımız

- <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>
- Şahin, O. E. (2019). 20. yüzyıl Batı ve İslam düşüncesinde sosyal adalet yaklaşımı. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 55-77.
- Topak, O. (2007). *Refah devleti ve kapitalizm: 2000'li yıllarda Türkiye'de refah devleti*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- World Inequality Lab, World Inequality Report 2018, <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>
- Yay, S. (2015). 1980'den günümüze türkiye'de sosyal yardım alanındaki gelişmeler ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 7(1), 18-33.